

⌋ ⌋ ⌋ ⌋ ⌋ ⌋	(1—6. takt),
⌋ ⌋ ⌋	(7—8. i 15—16. takt),
⌋ ⌋ ⌋ ⌋	(9—10, 11—12. i 13—14. takt),
⌋ ⌋ ⌋ ⌋	(17—18, 19—20. i 21—22 takt) i
⌋ ⌋ ⌋	(23—24, 25—26. i 27—28 takt).

Možda je nizanjem izoliranih jednotaktnih metroritamskih pojava, koje su tek osnova ritamskih obraza glazbenih redaka, autor nastojao izbjeći ispisivanje velikog broja ritamskih varijanti istog glazbenog retka; no, mogao je to postići i drugim načinom, npr. odabiranjem najučestalijeg ritamskog obrasca. Osim toga, upozoravam da je vjerojatno tiskarskom nepažnjom došlo do zamjene rednih brojeva primjera koji su donijeti uz ritamske obrasce na stranicama 246. i 247, tako da npr. ritamski obrasci navedeni uz primjer br. 10 odgovaraju primjeru br. 207.

Knjiga završava sažetkom na engleskom jeziku, u kojemu su neispravno prevedeni neki muzički pojmovi (npr. »metrička struktura« kao »tempo structure«, »takt« kao »tempo« i sl.), pregledom literature o instrumentalnoj folklornoj glazbi, sadržajem knjige i neuvezanim listom s ispravkama grešaka koje su se potkrale u tisku.

Grozdana Marošević-Brnetić

Mihailo Dimoski, Makedonski narodni ora, Od repertoarot na ansamblot za narodni igri i pesni »Tanec«. Makedonsko narodno tvoreštvo, Orska narodna tradicija, Kniga 2, Institut za folklor — Skopje, Naša knjiga, Skopje 1977, 240 str.

Ako usporedimo bogatstvo folklornih plesnih tradicija naših naroda i narodnosti i broj zabilježenih i publiciranih plesova, uočiti ćemo velik nerazmjer, naravno na štetu ovih drugih. Razlog tomu je, prije svega, što se u nas relativno kasno počelo sustavno proučavati i bilježiti plesne tradicije. Drugi ne manje važan razlog je nedopustivo malen broj stručnjaka etnokoreologa koji se na profesionalnoj osnovi stručno i znanstveno bave ovom problematikom.

Organizirana etnokoreološka djelatnost u Makedoniji počinje krajem 1950. godine osnivanjem Muzikološko-koreografskog odjela u okviru Folklornog instituta NR Makedonije u Skopju (sada Institut za folklor »Marko Cepenkov«). Zadatak tog odjela je da sakuplja, sistematizira i proučava makedonski muzički i plesni folklor. Među prvim rezultatima takve djelatnosti jest i zbirka dvadeset makedonskih narodnih plesova, koju su pod imenom »Makedonski narodni ora« priredili za tisak suradnici Folklornog instituta Živko Firfov i Gančo Pajtondžiev (Skopje 1953). Sve te plesove zabilježili su neposredno autori na smotrama i festivalima od pojedinaca i grupa. Za zapisivanje plesnih pokreta autori su stvorili vlastiti sistem od 63 koreografska znaka.

Godine 1973. Institut za folklor u svojoj ediciji »Makedonsko narodno tvoreštvo — Orska narodna tradicija« kao prvu knjigu izdaje **Makedonski narodni ora** Ganče Pajtondžieva. Autor je tu objavio zapise 106 plesova iz istočne Makedonije. Paralelno je upotrijebio dva sistema zapisivanja plesova: sistem upotrijebljen u zbirci iz 1953. godine, ovdje razrađen u nekoliko stotina znakova, i Labanovu kinetografiju kao opće usvojen međunarodni si-

stem. Svi su plesovi zabilježeni prilikom terenskog istraživanja.

U okviru biblioteke časopisa «Makedonski folklor» suradnik Instituta Mihailo Dimoski objavio je monografiju **Orskata tradicija vo selo Injevo**, gdje je donio zapise 13 plesova s varijantama, zapisanih labanotacijom. I taj je rad rezultat terenskog istraživanja.

U ovom kratkom pregledu publicirane koreografski formirane građe makedonskih autora (makedonske narodne plesove objavile su i sestre Danica i Ljubica Janković u svojim knjigama **Narodne igre I, III i IV**, i neki bugarski autori) potrebno je spomenuti i izdanje Prosvjetnog sabora Hrvatske **Makedonski narodni plesovi**, autora Elsie Dunin, Mihaila Dimoskog i Stanimira Višinskog (Zagreb 1973). Tu je objavljeno petnaest plesova iz svih krajeva Makedonije, koje je jedan od autora, Stanimir Višinski, naučio kao plesač u ansamblu »Tanec« ili na raznim festivalima i smotrama. Plesovi su u toj zbirci zabilježeni labanotacijom.

I kao najnovija tu je knjiga Mihaila Dimoskog **Makedonski narodni ora od repertoara na ansamblu za narodni igri i pesni »Tanec«**, koju ću ovdje prikazati.

Upada u oči da su od pet nabrojanih izdanja dva rezultat sistematskih terenskih istraživanja, a tri donose plesove zabilježene na raznim smotrama i festivalima izvornog folkloru ili su iz repertoara ansambla »Tanec«. Može se postaviti pitanje koliko su scenske izvedbe plesnog i glazbenog folkloru pogodne za stvaranje zaključaka o etnokoreološkim i etnomuzikološkim karakteristikama pojedinih krajeva.

Prije svega tu imam u vidu izvedbe tzv. izvornih grupa, za koje se pretpostavlja da su na scenu donijele svoje tradicije u manje-više autentičnom obliku. Uz dužan oprez takve su prezentacije pogodne za koreološke i muzikološke analize, koje će se pozabaviti neposrednim plesnim ili glazbenim elementima

(npr. metroritamska struktura, odnos plesne i glazbene fraze i sl.), i na toj razini mogu poslužiti za određena uopćavanja. Na pitanja porijekla, razvoja, širenja, vrsta i stanja plesnih i glazbenih elemenata odgovorit će solidno fundirano terensko istraživanje, koje će obuhvatiti ne samo bilježenje tih pojava nego i njihovo funkcioniranje u određenim historijskim i društveno-ekonomskim prilikama. Valja uzeti u obzir i odnos samih nosilaca tradicija prema vlastitoj tradiciji (odnos prema novim plesnim i glazbenim oblicima i starijim koji su još u »živoj praksi«, odnos prema oblicima koji više nisu u »praksi« i sl.). Za rješavanje pitanja dijakronijskog razvoja (i njegova utjecaja na sadašnje stanje) potrebno je konzultirati i historijske izvore (arhivska građa, različit objavljeni materijal, likovni materijal).

Uza sve to, praćenje, bilježenje i objavljivanje plesnih i glazbenih tradicija koje se prezentiraju na sceni korisno je i potrebno. Već sam pregled repertoara pojedinih izvornih grupa može poslužiti kao odličan putokaz za terensko istraživanje. Također se može uočiti koje promjene nastaju prilikom prenošenja tradicijskih oblika u scenski okvir. To je utoliko važnije, što već sada imamo situaciju da je veći dio tih tradicija, pogotovo starijih, nestao iz svakodnevne prakse i nastavio svoj život na sceni, a taj se proces odvija i dalje. Nije zanemarivo ni povratno djelovanje scenskih izvedbi na svakodnevnu praksu.

Dok se scenske izvedbe plesnog i glazbenog folkloru izvornih grupa još ne udaljuju suviše od autentičnih oblika, druga je situacija s različitim folkloškim ansamblima, bilo amaterskim bilo profesionalnim. Tu više nije prisutno samo nužno prilagođivanje sceni, kako je to obično slučaj kod izvornih grupa, zbog skraćivanja trajanja pojedinog plesa ili glazbe, već tu nalazimo čitav niz opravdanih i neopravdanih intervencija u osnovni smisao i sadržaj plesnih i glazbenih elemenata. Već naoko neznatna intervencija, kao

ubrzanje tempa, može imati znatnog utjecaja na stil plesanja ili na izvedbu različitih ukrasa u glazbenoj pratnji. Stoga su umjetničke obrade plesnog i glazbenog folklor, ovisno o stupnju stilizacije, više ili manje nepouzdanе za donošenje određenih zaključaka, i često ne pružaju više mogućnosti od postavljanja radnih hipoteza. Tek odlično poznavanje autentičnog materijala, koji je upotrijebljen za umjetničko oblikovanje, pomoći će da se ustanovi gdje se radi o autentičnom sadržaju, gdje o uspješnoj ili neuspješnoj umjetničkoj nadgradnji.

U pripremama za svoju knjigu **Makedonski narodni ora od repertoara na ansamblot za narodni igri i pesni »Tanec«** Mihailo Dimoski je krenuo u izuzetno delikatan posao. Autorova želja je bila da, kako sam kaže (Uvod, str. 6), materijal prikaže u izvornoj formi onako kako se ispunjava u narodnoj praksi. Razvojni put profesionalnog ansambla »Tanec« pružio je za to određene mogućnosti. Po osnutku 1949. godine ansambl je imao na repertoaru plesove i pjesme u autentičnom obliku. U prostorije ansambla pozivani su najbolji pojedinci i grupe, plesači, pjevači i svirači iz raznih krajeva Makedonije, zapaženi na republičkim smotrama izvornog folklor, koje su se održavale neposredno nakon oslobođenja zemlje u Bitoli, Skoplju i Štipu. Tu su oni demonstrirali svoje plesne i glazbene tradicije i pružali mogućnost članovima ansambla da se na neposredan način upoznaju sa svim stilskim i drugim osobitostima ovih tradicija. U formi kako je naučen od demonstratora taj je materijal uspješno prezentiran na sceni sve tamo do 1958. godine, kada se u traženju novoga scenskog izraza krenulo u obradu i stilizaciju i tako sve više udaljavalo od autentičnih oblika. Da bi ponovno došao do oblika koje su demonstrirali narodni praktičari, autor je morao odstraniti sve nadgradnje, inovacije i deformacije, koje je donio nov način scenskog oblikovanja. U tom se mu pomagali najstariji i najiskusniji članovi ansambla, oni isti koji su učili od narodnih

plesaća i koji su to kasnije prezentirali na sceni.

Valja ovdje upozoriti na jednu specifičnu opasnost. Tokom života jednog plesa na sceni, bez obzira da li je on u autentičnom obliku ili stiliziran, događaju se određene promjene koje nesvjesno unose sami plesači. To može biti promjena tempa (najčešće ubrzanje), promjena nekih stilskih karakteristika (npr. skraćivanje ili povećavanje vertikalne amplitude pokreta), pa čak i neke promjene unutar strukture plesnog motiva. Kako se te promjene događaju postupno tokom vremena, često izmaknu i stručnom nadzoru. Ti su procesi prisutni i u živom funkcioniranju folklornog plesa na samom terenu, ali se tamo odvijaju još mnogo sporije.

Znajući autora kao odličnog poznavaoća makedonskoga plesnog folklor, a isto tako i repertoara »Taneca«, vjerujem da je uspješno izbjeo svim opasnostima postupka »čišćenja« i maksimalno se približio tradicijskim oblicima. Taj je trud rezultirao s 45 objavljenih zapisa plesova iz gotovo svih krajeva Makedonije, a uz više od polovice plesova objavljene su i mnogobrojne varijante. Dimoski posebno upozorava da ova građa ne predstavlja sliku sadašnjeg repertoara »Taneca«.

Knjiga je podijeljena u dva osnovna dijela: **Etnokoreološke karakteristike plesova i Melogrami i kinetogrami**. U prvom dijelu (**Etnokoreološke karakteristike plesova**) autor iznosi rezultate koreološke i muzikološke analize građe. U deset poglavlja obuhvaćeni su i obrađeni svi važniji plesni i glazbeni elementi. To su: forme plesova, držanje plesača pri plesanju, podjela plesova po spolu, imena plesova, instrumentalna i vokalna pratnja plesova, stilске karakteristike, metroritamske strukture, odnos između ritma koraka i ritma melodije, odnos između muzičke i plesne fraze, modifikacije u muzičkoj pratnji plesova. Rezultate analize građe Dimoski često dopunjuje i iskustvima svojih terenskih i studentskih proučavanja makedonskoga

plesnog i glazbenog folklora. Dobar primjer je poglavlje o stilskim karakteristikama, gdje najprije daje pregled osnovnih stilskih karakteristika plesanja u Makedoniji, a zatim detaljno obrađuje sve važnije stilske elemente iz objavljene građe uz prikaz tehnike izvođenja. Među ostalim Dimoski upozorava i na jednu pojavu karakterističnu ne samo za plesove iz repertoara »Taneca« nego uopće u plesnoj tradiciji Makedonije. To je fenomen nesinkroniziranog odnosa plesne i muzičke fraze. Fenomen se sastoji u tome da plesna i muzička fraza počinju istovremeno, da bi se nakon određenog broja taktova razjedinile i nakon nekoliko ponavljanja opet poklopile. Taj se proces ponavlja bezbroj puta. Do takvih razjedinjavanja dolazi zato što je jedna od fraza (plesna ili muzička) kraća (duža) od druge. U analiziranom materijalu takvih primjera ima više i autor ih dijeli u nekoliko grupa.

U drugom dijelu knjige **Melogrami i koreogrami**) prezentirana je sama građa. Materijal je sređen po složenosti koreografske sadržine i metroritamske strukture. Najprije dolaze plesovi s najjednostavnijom koreografskom sadržinom i s najmanje metarskih jedinica u jednom taktu. Svaki pojedini ples sadrži podatke za lokalitet, sastav plesača, držanje plesača, metar, ritam koraka, osnovne karakteristike plesa, početnu poziciju. Za melodijske zapise autor se najčešće koristio autentičnim materijalom iz arhiva Instituta za folklor u Skopju (šteta je da uz melodijski zapis nije dan i podatak o instrumentu koji ga izvodi). Zapisi plesova rađeni su Laban-Knustovom kinetografijom, a svaki pojedini ples opisan je detaljno i riječima.

Na kraju knjige nalazimo i mnogobrojne registre, koji znatno olakšavaju pristup građi.

Namijenjena ne samo znanstvenim radnicima nego i široj publici, ova će knjiga u potpunosti zadovoljiti i jedne i druge, a sažetak na francuskom jeziku omogućit će pristup i stranim čitateljima.

U toku pisanja ovog prikaza, u punoj stvaralačkoj zrelosti, Mihailo Dimoski podlegao je iznenadnoj i teškoj bolesti. Time je makedonska i jugoslavenska etnokoreologija izgubila istaknutog stručnjaka.

Stjepan Sremac

Jerko Bezić — Walter W. Kolar, A Survey of Folk Musical Instruments — Membranophones, Published by Duquesne University Tamburitzans, Institute of Folk Arts, Pittsburgh, Pennsylvania 1978, 17 str.

Uz nekoliko rijetkih djela o folklornoj glazbi ili folklornim glazbalima Jugoslavije, publiciranih na jednom od svjetskih jezika, pojavilo se izdanje na engleskom jeziku koje je posvećeno membranofonim folklornim glazbalima Jugoslavije. Ovo djelo **Pregled folklornih glazbala Jugoslavije — membranofona glazbala**, koje ćemo prikazati, drugo je po redu objavljeno djelo istih autora. Prvo djelo je objavljeno 1975. godine pod istim početnim dijelom naslova **Pregled...** ali određuje drugu skupinu glazbala, idiofona glazbala. Već iz ta dva navedena naslova vidljivo je nastojanje autora da se podaci o folklornim glazbalima Jugoslavije iznesu sistematično. Oba djela su pisana s namjerom da budu pomagala studentima. Zbog navedene namjere, a djelomično zbog malobrojnosti glazbala tih skupina, ta djela nemaju velik broj stranica (prvo djelo o idiofonim glazbalima ima opseg od 23, a drugo od 17 stranica). U oba je sveska dosljedno provedena međunarodno poznata klasifikacija folklornih glazbala prema Sachs i Hornbostelu. Svako poglavlje za pojedini instrument označeno je klasifikacijskim brojem HS sustava za tu vrstu glazbala, što znatno olakšava studentima snalaženje unutar samog sustava. Premda je taj sustav prihvaćen zbog svoje praktične vrijednosti, autori upozoravaju na neke otvorene probleme pri klasificiranju pojedinih naših glazbala prema tom sustavu. Na primjer, to su slučajevi